પદ્ય વિભાગ

૧ રામ રાખે તેમ રહીએ

મીરાં બાઈ

મીરાંબાઈ : રાજસ્થાનના મેડતા ગામમાં જન્મેલાં મીરાંબાઈ મધ્યકાલીન યુગનાં લોકપ્રિય ભક્ત કવયિત્રી છે. તેમને બાળપણથી જ દાદા દુદાજી પાસેથી ધર્મના સંસ્કારો મળ્યા હતા. તેથી જ તેઓ કૃષ્ણભક્તિના રંગે રંગાયેલાં હતાં. મેવાડના રાજવી કુટુંબમાં લગ્ન થયા હોવા છતાં તેમણે ભક્તિનો સંગ ક્યારેય છોડ્યો નહોતો. મેવાડનાં આ સંત કવયિત્રી મીરાંનાં પદોનો મુખ્ય વિષય કૃષ્ણભક્તિનો જ રહ્યો છે. ગુજરાતી, હિન્દી અને વ્રજભાષામાં તેમણે લખેલાં પ્રેમલક્ષણા ભક્તિનાં પદો આજે પણ એટલાં જ લોકપ્રિય છે.

પ્રસ્તુત કવિતામાં મીરાંબાઈ જણાવે છે કે જે આપણી પાસે હોય તેમાં સંતોષ માનવો. 'સંતોષી નર સદા સુખી' એ કહેવત પ્રમાણે આપણે દરેક પરિસ્થિતિમાં સમતા રાખીને સદાય આનંદમાં રહેવું જોઈએ. ભગવાન આપણને જે સમયે જે સ્થિતિમાં રાખે તેનો હર્ષપૂર્વક સ્વીકાર કરીને ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા રાખવી.

રામ રાખે તેમ રહીએ ઓધવજી,
રામ રાખે તેમ રહીએ.
આપણે ચિઠ્ઠીના ચાકર છૈયે ... ઓધવજી...

કોઈ દિન પે'રણ હીર ને ચીર (૨)
તો કોઈ દિન સાદાં રહીએ ... ઓધવજી...

કોઈ દિન ભોજન શીરો ને પૂરી (૨)
તો કોઈ દિન ભૂખ્યાં રહીએ ... ઓધવજી...

કોઈ દિન રહેવાને બાગ બગીચા; (૨)
તો કોઈ દિન જંગલ રહીએ ... ઓધવજી...

કોઈ દિન સૂવાને ગાદી ને તકિયા (૨)
તો કોઈ દિન ભોંય પર સૂઈએ ... ઓધવજી...

બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ (૨)
સુખદુઃખ સર્વે સહીએ ... ઓધવજી...

● માર્ગદર્શક સ્તંભ ●

પ્રાર્થનાનું મહત્ત્વ સમજાવીને પ્રસ્તુત કવિતામાં રહેલા હાર્દને સમજાવવું. સુખ અને દુઃખ બંને કાયમી હોતાં નથી. તે તો આવે અને જાય તે બાબત વિવિધ ઉદાહરણો આપીને સમજાવવી. મીરાંબાઈ જેવા અન્ય સંત કવિઓ, ભક્ત કવિઓનો સંક્ષેપમાં પરિચય આપી શકાય. પ્રેમલક્ષણા ભક્તિનું મહત્ત્વ પણ સ્પષ્ટ કરવું.

સ્વાધ્યાય

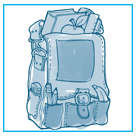

સ. ૧ નીચેના શબ્દો માટે કાવ્યમાં વપરાયેલા શબ્દ શોધો.

(૧) પત્ર (૨) નોકર (૩) વસ્ત્રો (૪) જમીન
(૫) દિવસ (૬) પહેરણ (૭) ઉદ્યાન (૮) વન

સ. ૨ ઉદાહરણ પ્રમાણે શબ્દ લખો. દા.ત. : સવાર – સાંજ

(૧) દિન (૨) ગુણ (૩) સુખ (૪) ચાકર

સ. ૩ જોડણીભેદથી થતા અર્થના ફેરફાર દર્શાવો.

ઉદા. દિન = દિવસ; દીન = ગરીબ
(૧) પાણિ = ________ ; પાણી = ________
(૨) ચિર = ________ ; ચીર = ________
(૩) પુર = ________ ; પૂર = ________
(૪) વધુ = ________ ; વધૂ = ________

સ. ૪ નામ લખો:

(૧) મનપસંદ પોશાક ☐ (૨) વાનગી ☐ (૩) ઘરેણાં ☐

સ. ૫ યોગ્ય વિકલ્પ શોધી વાક્ય ફરીથી લખો:

(૧) ચિઠ્ઠીના ચાકર એટલે ________
(અ) પિતાનો પુત્ર (આ) પ્રભુના સેવક (ઈ) શેઠનો નોકર
(૨) આપણે હંમેશાં રહેવું જોઈએ ________
(અ) રામ રાખે તેમ (આ) મરજી પડે તેમ (ઈ) માતા-પિતા કહે તેમ
(૩) સુખ અને દુઃખ બંને પરિસ્થિતિમાં ________
(અ) શાંતિ રાખવી (આ) સમતા રાખવી (ઈ) સહનશક્તિ રાખવી

સ. ૬ નીચેના અર્થ દર્શાવતી પંક્તિ લખો.

(૧) કોઈવાર સુંદર વસ્ત્રો પહેરવા મળે તો કોઈવાર આપણે સાદાઈનો આનંદ લેવો જોઈએ.
(૨) કોઈવાર સૂવા ગાદી-તકિયા મળે તો કોઈવાર જમીન પર સૂવાનો વખત પણ આવે.

સ. ૭ પ્રસ્તુત કવિતામાં કવયિત્રી શું કહેવા માંગે છે તે તમારા શબ્દોમાં લખો.

★ તમને આવડતી કોઈપણ એક પ્રાર્થના ગાઈ બતાવો.

સ. ૮ વચન બદલો.

(૧) બગીચા (૨) જંગલ (૩) તકિયા (૪) બાગ

સ. ૯ જોડણી સુધારીને શબ્દ ફરીથી લખો.

(૧) ગીરીધર (૨) સુખદુખ (૩) સરવે (૪) ઓધવજિ

પ્રકલ્પ

★ મીરાંબાઈનું ચિત્ર દોરો-તેમાં રંગ પૂરો અને નીચે તેમના વિશે ટૂંકમાં લખીને તે વર્ગમાં લગાડો.

✪ વિશેષ વાંચન ✪

"હું લીમડો છું"

હજારો વર્ષોથી ભારતના લોકો મને ચાહે છે. ભૂતકાળમાં મારા ગુણો ઉપયોગી લાગવાથી દવા તરીકે ઉપયોગ થયો. આધુનિક કાળમાં મારી કડવાશને લીધે જંતુનાશક તરીકે વપરાવા લાગ્યો. ઘરઘરમાં અનાજ સંગ્રહ કરવામાં મારાં પાંદડાં વપરાય છે. મારા તેલને છાણમાં ભેળવી થેપલીઓ બનાવીને અનાજ સંગ્રહ માટે સેંકડો વર્ષથી વપરાય છે.

મારાં પાંદડાં, ફળફૂલ, થડની છાલ, મૂળ વગેરે ભાગોમાં રહેતાં કેટલીક જાતનાં રસાયણોનું સંશોધન કરવાનું કામ ભારતમાં અને દુનિયામાં ચાલી રહ્યું છે. તેથી હું દુનિયાનો દોસ્ત બની ગયો છું. મારા અનેકવિધ ઉપયોગો હોવાથી દુનિયાભરના વિજ્ઞાનીઓએ ચાર લીમડા પરિષદો યોજી હતી. હવે હું જગપ્રસિદ્ધ થઈ ગયો છું. તેથી દેશદેશાવરમાં મને સ્થાન મળ્યું છે. હવે અનેક દેશોમાં હજારો લાખો લોકો લીમડાઓ ઉગાડવા લાગ્યા છે.

હું આવતી સદીનું કલ્પવૃક્ષ બની જાઉં તો નવાઈ નહિ!

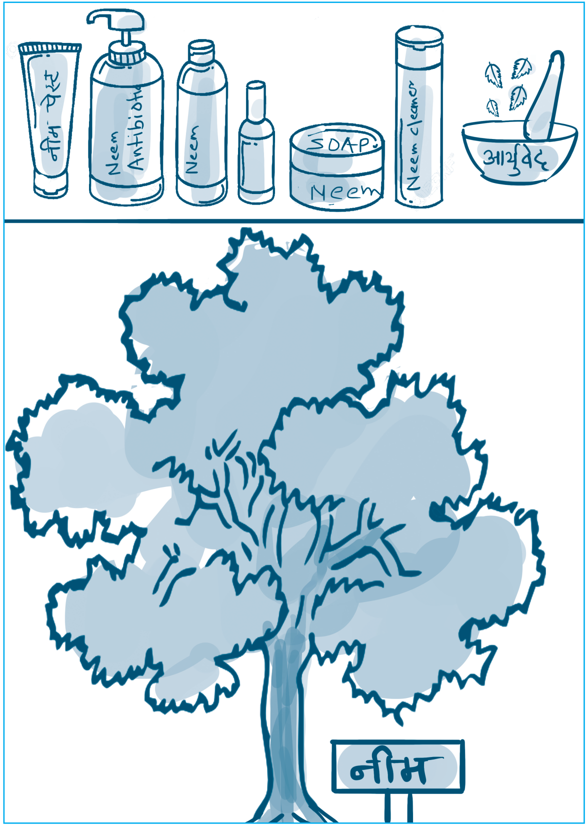

ઈશ્વરમાં અડગ શ્રદ્ધા રાખો

❀ ❀ ❀